

TURZÓ TÍMEA
(főtanácsadó, Alkotmánybíróság)

Nekrológ

Dr. Bragyova András alkotmánybíróra emlékezünk

Ismét elment közülünk a mai jogásztársadalom és a jogtudomány egyik kiemelkedő, meghatározó, rendkívül figyelemre méltó alakja. Csendben, szerényen távozott, amilyen ő maga is volt. A súlyos, ám méltósággal viselt betegsége felülkerekedett, a kiváló elme még számos, papírra kívánczó gondolatán. Nem maradtunk azonban üres kézzel, életműve a jogtudományi művei mellett alkotmánybírói munkásságában kiteljesedett.

Szüleivel gyermekként Újlipótvárosban, a Tátra utcában élt. A Vígszínház közelsége, a közelben lakó színészhírességekkel való utcai találkozások korán felkeltették a kultúra iránti érdeklődését. Innen indult a színház, az irodalom, a művészetek és a komolyzene iránti szeretete is, mely egész életét meghatározta. Büszke volt arra, hogy gimnazistaként a Berzsényi Dániel Gimnáziumba járt, az ottani szellemiség az egész életét meghatározta. Sokat mesélt kiváló tanáiról, többek között Eörsi István első feleségéről, aki megismertette és megszerettette vele a filozófiát, csakúgy mint a rendkívül összetartó osztályközösségükről, akikkel a legutóbbi időikig kapcsolatban állt.

Már gimnazistaként megmutatkozott a tudomány iránti elkötelezettsége, tizenhat éves korától tudósnak készült. A sikertelen bölcsészkar felvételit követően azonban szakmát tanult, és édesanyja tanácsára a Révai Nyomdában helyezkedett el kéziszedő ipari tanulóként. Ez az időszak is hatással volt további munkájára. Az ott tanult precíz, a szövegek stílusában is igényes megfogalmazása alkotmánybírói munkájában is megnyilvánult. Emellett különös gondot fordított arra, hogy a nevével jegyzett határozatok, párhuzamos vagy különvélemények szövege a jogkereső közönség számára a lehető legérthetőbb módon kerüljön megfogalmazásra. A nyomdaipari szakmunkásképző (ahová Vámos Miklóssal járt együtt, aki ezt az időszakot egyik regényében is megörökítette) elvégzését követően az ELTE Bölcsészkarának filozófia szakja helyett a jogi kart választotta, ahol *summa cum laude* minősítéssel végzett. Ezt követően két évig az Általános Értékforgalmi Bankba került, ahol külföldi hagyatéki ügyekkel és hazatelepülők ügyeivel foglalkozott.

Ezt követően – Haraszti György professzor ajánlásával – 1977-ben került az MTA Állam- és Jogtudományi Intézetébe, ahol egészen haláláig dolgozott. Fialat kutatóként különösen Eörsi Gyula, Peschka Vilmos, Szabó Imre munkássága volt rá nagy hatással. Lamm Van-

da igazgató asszonyhoz, aki az 1990-es évektől volt az intézet igazgatója, évtizedes igaz barátság fűzte.

Intézeti munkáját a nemzetközi osztályon kezdte, melynek köszönhetően 1980-ban „A nemzetközi jog érvényessége” címmel jelent meg első tanulmánya. Kandidátusi fokozatát 1988-ban szerezte meg, értekezése „A nemzetközi konfliktusok jogi rendezésének alapproblémái” címet viselte.

Az 1980-as évek végétől az alkotmányjog került tudományos látókörébe. Többek között a választási rendszerek, a köztársasági elnök jogállásának kérdéskörei, a népszavazás kérdései, a közvetlen demokrácia, az alkotmánybíráskodás, az alapjogok, és az ehhez kapcsolódó alapvető elméleti jogfilozófiai kérdések, továbbá az Európai Unióhoz való csatlakozás alkotmányjogi kérdései foglalkoztatták.

Ezen időszakban, 1994-ben jelent meg kiemelkedő monográfiája „Az alkotmánybíráskodás elmélete” címmel, majd ezt követően 1995-ben az igazságügyi minisztérium felkérésére, intézeti keretek között, egy új alkotmány tudományos elméleti alapokra helyezett koncepcióját dolgozta ki. Lamm Vanda megfogalmazása szerint a mű, konkrét célját túlnőve, mely a tervezett új alkotmány mérsékelt megújításának elősegítésére jött létre, alkotmányjogi alapművé vált. Ezt követően 1997-ben a magyar jogrendszer és a nemzetközi jog alkotmányos kapcsolatának elméleti kérdéseiről jelent meg tanulmánya. Az MTA doktori címet 2003-ban szerezte meg, a fentiekben említett monográfiájával.

Számos külföldi tanulmányúton vett részt, ahol jogi, alkotmányjogi, jogfilozófiai, illetve Európa-jogi kérdéseket kutatott.

A Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán 1984-től a Nemzetközi Jogi Tanszéken oktatott, egy évig megbízott tanszékvezetőként. 2000-ben egyetemi tanárrá nevezték ki, majd az Alkotmányjogi Tanszék vezetője lett. 1994-től mintegy tíz évig a Közép-európai Egyetem Politikatudományi Tanszékének állandó vendégprofesszora, 2001-től haláláig a Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolájának vezetője volt.

Bragyova András alkotmánybíróként 2005 szeptember végén érkezett az Alkotmánybíróságra.

Rendkívüli tudása már a kezdetektől hatással volt a testület munkájára. Széles körű tájékozottsága, jogfilozófiai és jogtudományi ismeretei nemcsak az alkot-

mányjog és a nemzetközi jog, de valamennyi jogág területén megmutatkozott.

Az alkotmánybíráskodást kutató tudósként az alkotmánybírói tevékenységre, mint a jog gyakorlati-tudományos művelésének felső fokára tekintve, igen nagy ambíciókkal kezdett alkotmánybírói munkájához.

Monográfiájában¹ így vélekedett az alkotmánybíráskodásról: „[...] az alkotmánybíráskodás is bírászkodás. Ami még ennél is lényegesebb: az alkotmánybíráskodás igazolása végül is azonos a bírászkodás igazolásával általában [...] döntéseinek éppúgy jogi igazolással kell bírniuk, mint a bíróság döntéseinek; a jogi érvelés és a jogi következtetés 'ereje' az, ami az alkotmánybíráskodást bírászkodássá teszi. Csak ettől lesz értelme az alkotmánybíráskodás esetében a joghoz kötöttség különleges esetéről, az alkotmányhoz kötöttségről beszélni. [...] az alkotmánybíráskodás abban tér el a rendes bírászkodástól, hogy tiszta legalitási bírászkodás. Ez [...] azt jelenti, hogy az alkotmánybíráskodás kizárólagos funkciója a jogrendszerben a jogrendszer legalitásának biztosítása.”² Kifejtette továbbá, hogy „az alkotmánybíráskodás igazolásának (legitimációjának) nélkülözhetetlen eleme, hogy az alkotmánybírók dogmatikai eszközökkel, tehát jogi érveléssel, képesek arra, hogy döntéseiket racionálisan igazolják az alkotmány alapján.”³

„Mert hiába lehetünk teljesen biztosak abban, hogy az alkotmánybírók a 'bírók' összes attribútumával hiánytalanul bír, tehát pártatlan, független, elfogulatlan és így tovább, ha nincs olyan kontrollálható jogi következtetési eljárás – vagy inkább eljárások egy meghatározott halmaza – amely biztosítja az alkotmánybírók döntéseinek visszavezethetőségét az alkotmányra (mint normára). A bíróság összes attribútuma, amelyet természetesnek vagy evidensnek tekintünk, mind attól kapja értelmét, hogy ezek valóban megteremtik a jogi érvelés feltételeit.”⁴

Az alkotmánybírók függetlenségéről egy, a mandátuma lejártakor vele készült interjúban⁵ az alábbiakat vallotta: „Az alkotmánybírók függetlensége az output oldalon annyit tesz, hogy az alkotmánybírók jogilag elfogadható határozatokat hoz. Ha ez így van, az egyes alkotmánybírók személyes, akár politikai véleménye nem sértheti az alkotmánybírók [...] függetlenségét.”

Ugyanekkor nyilatkozott arról, hogy elengedhetetlennek tartja a jogi alkotmányfogalom elsődlegessége elfogadását, amely a jog elsődlegességét jelenti a hatalommal, akár a demokratikus hatalommal szemben

is. Vallotta, hogy „[e]nélkül igazi alkotmánybíráskodás sem létezhet”.⁶

Egy vele készült interjúban így vélekedett az alkotmánybírói tevékenységről:

„Az alkotmánybírók testület, ami azt is jelenti, hogy minden alkotmánybíró valamennyire szolidáris a többi taggal. A szolidaritás itt annyit jelent: együttesen és csak együttesen látják el az alkotmánybíráskodás feladatát. Emiatt az alkotmánybíróknak a többiekhez is van közük – felelősséget nem mondhatok, mert nem választják egymást. Ugyanakkor a feladat, a kötelezettség közös: ez pedig együttes, sőt kölcsönös kötelezettségekkel jár, hiszen együttműködést kíván. Ha ez nem létezik a szükséges mértékben, akárcsak a legkisebben is – nincs alkotmánybíró, tehát alkotmánybíró sem.”⁷

Előadó alkotmánybíróként több mint háromszáz ügyet fejezett be, melyek közül huszonöt jogszabályt megsemmisítő határozat előadó alkotmánybírója volt, mint pl.: a jogalkotásról szóló törvény megsemmisítése, az élő végrendelet problematikája, a jogi segítségnyújtásról szóló tv. azon rendelkezése, amely a jogi segítségnyújtást kizárta az akkor még ügyvédkényszerhez kötött alkotmányjogi panasz esetében, valamint több munkajogi szempontból jelentős határozatnak: így a bírák jubileumi jutalmát, vagy a magánszemély munkáltatók vétkességi felelősségének alkotmányosságát vizsgáló határozatnak. Szintén ő jegyezte előadó alkotmánybíróként az Alkotmánybírók nagy vitát kiváltó moderálás nélküli internetes hozzászólással kapcsolatos határozatát. Ezenfelül a nevéhez fűződött több mint negyven párhuzamos indoklás és több mint száz különvélemény, melyek közül néhányban csatlakozott bírótársai véleményéhez. Különvéleményben fejtette ki a többségi határozattól eltérő álláspontját, a teljesség igénye nélkül pl.: a trafikortörvényről, a szövetkezeti hitelintézetek integrációjáról szóló törvényről, a tankönyvpiaccal kapcsolatos, a pénznyerő automaták működéséről, az Alaptörvény negyedik módosítása meghatározott rendelkezéseiről, a tandíjról, a vizitdíj és kórházi népszavazás kiírásával összefüggő, vagy az elvárt társasági adó és a luxusadó eltörlésével kapcsolatos, továbbá a bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló törvény hatálybalépésének megakadályozását vizsgáló témákban született határozatokkal szemben. S született jó néhány olyan határozat is, amelynek bár nem ő volt az előadó alkotmánybírója, azonban az ott lefolytatott vizsgálat elméleti kidolgozása az ő aktív közreműködése mellett jött létre.

Mandátuma lejártakor alkotmánybírói tevékenységéről így nyilatkozott: „Ami engem illet, én kezdettől fogva kisebbségben voltam sok szakmai kérdésben – ami nem zavart. Ehhez képest a helyzetem nem változott: maradtam kisebbségben, mint addig”.⁸ Egyik beszélgetés alkalmával úgy fogalmazott, tisztában van vele, hogy a többségi állásponttól eltérő szakmai véleménye

¹ Bragyova András: *Az Alkotmánybíráskodás elmélete*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó MTA Jogtudományi Intézet Budapest, 1994.

² I. m. 166.

³ I. m. 178.

⁴ I. m. 167.

⁵ Halmai Gábor: „A szakmai vita és érvelés esélye fennmaradt”. Bragyova András alkotmánybíróval Halmai Gábor beszélget. *Fundamentum*, 2014. 1–2. szám 71.

⁶ I. m. 68.

⁷ I. m. 73.

⁸ I. m. 73.

okán kerülte el a jelentősebb ügyek egy része, meggyőződése szerint ugyanis az elnöknek olyan előadó bírót kell találnia az ügy kiszignáláskor, akiről feltételezi, hogy konszenzusos döntés előkészítését várhatja.

Arra nézve, hogy a testület döntése során előadó bíróként kisebbségbe kerülve el kell-e fogadni, hogy a többség álláspontja más, így nyilatkozott. *„Szerintem igen, mivel az alkotmánybíróság testület. Ellenvélemény kifejtésére van lehetőség, de éppen ennek ténye mutatja: a többség nem fogadta el. Előadó bíróként csak olyan tervezeteket készíthet, amelynek esélye van a többségre, mivel az előadó bíró a testület (kvázi) megbízottja. Ha a többség álláspontja ismert [...], akkor ez nem felelhető el. A bíró köteles a feladatát ellátni, bár az alkotmánybíróság ügyrendje lehetővé teszi, hogy az előadó bíró visszaadja az ügyet, és kérje az átszignálását más bíróra. Más a helyzet, ha még nincs többségi álláspont, vagy netán nem egyértelmű, netán esély van a megváltoztatására.”⁹*

A kisebbségben maradása ellenére más szempontból is jelentős hatással volt az Alkotmánybíróság működésére. Publikációi közül fontos kiemelni a 2008-ban írott „Az alkotmányjogi panasz fogalma” című írását, amelyben felvázolt koncepciója, sok szempontból megjelent az új alkotmánybírósági törvényben. Többek között támogatta az *actio popularis* megszűnését és az alkotmányjogi panasz átalakítását, üdvözölve azt, hogy az új tartalom – a fentiekben már részletezett okból – közelebb hozta az alkotmánybíráskodást a bírászkodáshoz. Míg a jogszabály elleni közvetlen alkotmányjogi panasz benyújtásának határidejét túl rövidnek tartotta. Nyitottabbá tette volna az alkotmánybírósági eljárást és az eljárás során több külső résztvevő, így szakértők bevonását is szükségesnek tartotta.

Alkotmánybírói tevékenységét a szakma iránti alázata jellemezte. Mandátuma lejártakor rendkívül büszke volt arra, hogy soha egyetlen tanács- és teljes ülésről sem hiányzott. Ugyanakkor szabad ember volt, aki a mindenséggel mérte magát. Markáns, bírótársaitól eltérő álláspontját bírótársai tisztelték, melyet széles hazai és nemzetközi jogtudományi ismeretével, továbbá rendkívüli jogirodalmi olvasottságával vívott ki magának. Az Alkotmánybíróság munkatársai is rendkívül nagyra becsülték igen sokoldalú tudása és kivételes műveltsége okán. A morózus külső mögül rövid idő alatt egy rendkívül barátságos, kedves, segítőkész, közvetlen és nagyon szerény ember képe bontakozott ki mind alkotmánybíró társai, mind munkatársai számára. Ennek köszönhetően szinte baráti, családias hangulat alakult ki a törzskarában.

Bár az ügyek megítélését illetően határozott, önálló véleménye volt, mégis a saját ügyeiben hozott határozatok kidolgozásánál mindig odafigyelt munkatársai véleményére. Párhuzamos indoklásait és különvéleményeit azonban mindig önállóan alakította ki, rendkívüli tudományos igényességgel. Sokszor alakult át a közös munkamegbeszélés baráti társalgássá, amely

során kulturális, irodalmi, történelmi, zenei, informatikai ismereteinek sokoldalúságával, vagy épp humorával nyűgözte le hallgatóságát.

Modernkori polihisztor volt, igen széles körű kulturális (legyen szó irodalmi, színházi, zenei, festészeti, történelmi, és sorolhatnánk még...) tájékozottsággal. Emellett több nyelven, pl.: angolul, németül, franciául, oroszul, olaszul és latinul kiválóan írt, olvasott (lengyelül olvasott), vagy épp előadott. A vele való fantasztikus beszélgetések egyben korlenyomatai is voltak a '60-as, '70-es '80-as évek értelmiségi Magyarországnak, melyek betekintést engedtek életébe, így többek között a Jogtudományi Intézetben fiatal kutatóként töltött éveibe, és az ott dolgozó, már híres jogtudósok mindennapjaiba, illetve a velük való kapcsolataiba.

Nagyon szeretett utazni, sokszor mesélt a különböző külföldi ösztöndíjak, konferenciák során szerzett kulturális és szakmai tapasztalatairól, benyomásairól, az ottani életéről, tudományos kutatásáról, a jogi kultúráról, vagy az ottani jogtudósokról. Többször tett eleget Paczolay Péter volt elnök úr azon kérésének, hogy kísérje el delegációja tagjaként egy-egy külföldi kiküldetésre, vagy nemzetközi konferenciára az Alkotmánybíróság képviselőjeként.

Volt alkotmánybíróként örömmel járt vissza az Alkotmánybíróság közös rendezvényeire. Ez utóbbiakon hamar a társaság középpontjába került, és nemcsak régi alkotmánybíró társai, volt kollégái, de a fiatal, új kollégák is nagy szakmai tisztelettel hallgatták történeteit.

Igen segítőkész volt minden téren, szívesen adott tanácsot egy-egy alkotmányjogi probléma, kutatási téma, esetleg szakirodalom, vagy kézirat véleményezésével, de akár egy informatikai probléma megoldását illetően is, támogatva nemcsak közvetlen, de az Alkotmánybíróság bármely fiatalabb munkatársát.

Mandátuma lejártát követően sem szakította meg egykori munkatársaival a kapcsolatot, sőt igényelte azt. Az ekkor már tudósként élő magánembert a budapesti otthonából csak nehezen lehetett kimozdítani, ám ekkor a közös ebédek, kávézás, telefonbeszélgetések, vagy karácsonyi összejövetelek alkalmával szívesen találkozott volt munkatársaival, folyamatosan nyomon követte sorsuk alakulását.

Ezen időszakban is rendkívül aktív volt, egyetemi oktatói munkája mellett a Jogtudományi Intézetben folyó munkákba is bekapcsolódott, továbbá 2018-ban nemcsak szerkesztőbizottsági tagként, hanem több fejezet megírásával segítette az Emberi jogi enciklopédia létrejöttét.

Súlyos betegségét nagy türelemmel, barátaitól távol viselte el, szinte mindvégig bízva gyógyulásában.

Elnök úr szavaival búcsúzom Bragyova Andrásztól. Alkotmánybírósági munkásságával maradandót alkotott, amelyre a testület, a szakma, továbbá az Alkotmánybíróság valamennyi munkatársa egyaránt tisztelettel és hálával emlékezik.

Sit tibi terra levis!

⁹ I. m. 69.